

CZU: 141.1:165.82:801.73

[https://doi.org/10.59295/sum10\(200\)2024_35](https://doi.org/10.59295/sum10(200)2024_35)

CONTRASTUL ÎN FILOSOFIE: O PERSPECTIVĂ HERMENEUTICĂ

Zinaida ROMANCIUC,*Universitatea de Stat din Moldova*

Acest articol are ca scop analiza contrastului ca metodă de a explora idei opuse, dar prin prisma evoluției sale istorice. În gândirea filosofică greacă, contrastul lui Aristotel și Platon este unul dintre cele mai marcante. Platon susținea existența lumii Ideilor, transcendentă și perfectă, în timp ce Aristotel, sublinia importanța experienței realității observabile. Această diferență între idealismul platonian și realismul aristotelic a marcat profund filosofia occidentală, începând de la conceptele despre cunoaștere și realitate, până la etică și politică. Filosofia carteziană insistă asupra dualismului minte-corp, o abordare care subliniază existența unor categorii diametral opuse și complementare. Acest dualism servește drept bază pentru înțelegerea antonimiei, care sunt văzute ca expresii lingvistice reflectând opoziții fundamentale în structura realității. Dimpotrivă, în filosofia modernă, contrastul capătă noi forme, fiind în centrul unor dezbateri esențiale. Un exemplu este contrastul între empirism și raționalism, două școli de gândire care au dezvoltat metode diferite pentru cunoașterea lumii.

Cuvinte-cheie: *contrast, realism, idealism, rationalism, dialectică, cartezianism.*

THE CONTRAST IN PHILOSOPHY: A HERMENEUTIC PERSPECTIVE

This article analyzes the contrast as a method to explore opposing ideas, but through the lens of its historical evolution. In Greek philosophy, the Aristotle's and Plato's contrast is one of the most striking. Plato supported the existence of the world of Ideas, while Aristotle emphasized the experience of observable reality. This difference between Platonic idealism and Aristotelian realism has profoundly marked Western philosophy, from concepts of knowledge and reality to ethics and politics. Cartesian philosophy insists on mind-body dualism, emphasizing the existence of diametrically opposed and complementary categories. This dualism serves as basis for understanding antonymy, which are seen as linguistic expressions reflecting fundamental oppositions in the structure of reality. On the contrary, in modern philosophy, the contrast takes on new forms, being the center of essential debates. An example is the contrast between empiricism and rationalism, two schools of thought that developed different methods for knowing the world.

Keywords: *contrast, realism, idealism, rationalism, dialectics, Cartesianism.*

Introducere

Filosofia contrastelor reprezintă un domeniu captivant al gândirii umane, care explorează dualitatea și contradicțiile din diverse aspecte ale existenței. Această abordare filosofică se concentrează pe analiza și înțelegerea contrastelor și a opozițiilor în cadrul lumii noastre, adesea aducând în discuție întrebări profunde despre natura realității și a cunoașterii umane.

Contrastul dintre ideile filosofice ale lui Aristotel și Platon

În filosofia antică, contrastele și dualitățile au fost adesea considerate elemente fundamentale în înțelegerea lumii. De la Heraclit și Parmenide, care au dezbătut concepte precum ființa și devenirea, până la Platon și Aristotel, care au discutat despre dualitatea formelor ideale și a materiei, tema contrastelor a fost una centrală în dezvoltarea gândirii filosofice. Astfel, pentru a explora conceptul de contrast în viziunea lui Aristotel, este important să examinăm mai întâi interpretările și definițiile acestui concept în contextul filosofiei aristotelice. Filosoful Mircea Florian menționează în *Logica lui Aristotel* că deși Aristotel dă dialecticii un sens întrucâtva deosebit, întreaga sa gândire este orientată dialectic în sensul Hegelian, adică pornește de la marile opoziții: multiplu-unu, individual-general, materie-formă, virtual-actual, hazard-necesitate, sus-jos, cald-rece, umed-uscat, mobil-imobil, finit-infinit etc. Principiul metodologic al fizicii aristotelice este explicarea mișcării universale prin *contrarii* [1, p. 7-8].

Pe parcursul operei aristotelice se observă preocuparea acestuia pentru distincțiile de sens. De exemplu, termenul „opus” va avea mai multe accepțiuni: „contrar”, „relativ”, „privația” și „contradicția”. De aseme-

nea, se insistă pe necesitatea de a explica de ce un termen are sensuri diferite, doar enumerarea lor nefiind suficientă. Acest mijloc este foarte folositor pentru fiecare știință particulară care urmărește clarificări conceptuale.

Lucrările filozofice ale lui Aristotel, în special *Metafizica* și *Organon*, precum și alte lucrări, prezintă conceptul de contrast sau opoziție ca fiind fundamental pentru înțelegerea lumii și a ideilor. *Metafizica* lui Aristotel este una dintre cele mai influente și complexe lucrări din istoria filozofiei occidentale. A fost scrisă în secolul al IV-lea î.Hr. și reprezintă o explorare profundă a naturii ființei, a realității și a principiilor fundamentale care guvernează existența. Tema contrastului este prezentă în mod substanțial în opera sa și este legată de modul în care el explorează opozițiile sau contradicțiile în ceea ce privește natura și structura realității. Aici, Aristotel dezvoltă ideea de contraste sau opoziții ca fiind esențiale pentru structura realității și a ființei. El discută despre opoziția dintre substanță și accident, dintre potență și act, precum și alte tipuri de contraste. Această lucrare a avut o influență enormă asupra dezvoltării filozofiei și a gândirii occidentale. Ea a fost studiată și comentată de filosofi timp de secole, iar ideile și conceptele sale au fost fundamentale în dezvoltarea metafizicii, teologiei, științei și filozofiei politice.

Cunoscutul filosof Mircea Florian, menționează în *Logica lui Aristotel (notă introductivă în Organon)* că „Aristotel a creat științe noi, precum biologia, psihologia, și cum vom vedea, **logica** – doctrina științei – pe care cugetătorul german Kant o ia ca îndreptar în tematica *Critica rațiunii pure* și a împărțit Critica în trei secții: *estetica, analitica și dialectica*” [2, p. 6-7].

În termeni generali, *Organon* reprezintă un efort al lui Aristotel de a dezvolta o metodă logică pentru a înțelege lumea și pentru a ajunge la cunoaștere și înțelegere. Prin explorarea contrastului între diferitele tipuri de raționament și de propoziții, Aristotel încearcă să ofere un cadru logic și rațional pentru gândire și argumentare. Aceste tratate au fost fundamentale pentru dezvoltarea ulterioară a logicii și a gândirii filozofice în întreaga istorie a filozofiei occidentale. Opera cercetează în capitolele de la sfârșit un șir de noțiuni generale, cruciale acestei cercetări științifice, numite de scolastici *postpredicamento*: **opușii, contrarii**, de o însemnătate deosebită pentru **dialectică, anterior-posterior**.

Cu privire la subiectul vizat, menționăm *Organon I* unde Aristotel menționează noțiunea de **contrariu**, afirmând „În cazul contrariilor, dacă unul există nu este necesar să existe și celălalt; căci dacă sănătatea este pretutindeni, atunci va exista numai sănătate, și deloc boală. Și tot așa, dacă propoziția Socrate este bolnav este contraria propoziției Socrate este sănătos, și deci dacă două poziții contrare nu pot să aparțină în același timp aceluiași individ, urmează că acești doi contrari nu pot exista deodată” [2, p. 182].

În ceea ce privește viziunile lui **Platon**, academicianul Nicolae Sfetcu scrie în *Filosofia lui Platon* că „Platon se înscrie pe linia presocraticilor, a sofistilor și a tradițiilor artistice care stau la baza educației grecești, într-un cadru nou, definit de **dialectică** și teoria ideilor. Cunoașterea este o activitate a sufletului, afectată de obiectele sensibile și de procesele interne” [3, p. 2]. Un alt aspect la fel de important este și **contrastul** în viziunea lui Platon care implică ideea că lumea sensibilă pe care o experimentăm cu simțurile noastre este doar o umbră sau o copie imperfectă a lumii ideilor sau a formelor perfecte și permanente.

Potrivit lui Platon, „Lumea sensibilă este caracterizată de schimbare, imperfecțiune și iluzie. Totuși, dincolo de această lume, există o lume a ideilor sau a formelor perfecte și imutabile, care sunt etern valabile și absolute. Aceste forme sau idei sunt arhetipuri perfecte ale lucrurilor pe care le experimentăm în lumea noastră sensibilă. De exemplu, există o formă perfectă a frumuseții, a dreptății sau a bunătații, iar lucrurile pe care le considerăm frumoase, drepte sau bune sunt doar reflecții imperfecte ale acestor forme ideale” [4, p. 4].

Unul dintre aspectele esențiale ale filozofiei lui Platon este utilizarea contrastului ca metodă de investigare a realității și a cunoașterii. În dialogurile sale, Platon explorează opoziții fundamentale precum lumea sensibilă versus lumea inteligibilă, opinie versus cunoaștere certă sau corpul versus sufletul. Aceste dihotomii sunt nu doar instrumente de analiză, ci și cadre conceptuale pentru înțelegerea naturii duale a existenței și a cunoașterii. Consider că această tendință de a utiliza contrastul nu este întâmplătoare, ci se sprijină pe un principiu metodologic profund: doar prin delimitarea clară a opuselor putem înțelege natura fiecărei părți. În mitul peșterii, de exemplu, lumina și întunericul sunt simboluri puternice ale contrastului dintre ignoranță și cunoaștere. În interpretarea mea, Platon sugerează că progresul intelectual și moral nu este posibil fără confruntarea directă cu aceste opoziții, o idee care, din punctul meu de vedere, are o relevanță

universală. În *Republica*, Mitul peșterii (Cartea a VII-a) este o sursă clasică în care Platon utilizează contrastul dintre lumina cunoașterii și întunericul ignoranței, anune prin „Dar dacă lumea ar avea minte și-ar aminti că există două feluri de slăbire a vederii, provenind de la două feluri de pricini: o dată a celor ce vin de la lumină la întuneric, apoi a celor ce vin de la întuneric la lumină” [14, p. 261].

Contrastul în filosofia carteziană

Filosofia carteziană sau cartezianismul este un curent al filozofiei occidentale raționaliste, fondat de René Descartes, dezvoltat ulterior de filozoful neerlandez Baruch Spinoza, al treilea fiind Leibniz, precum și de alți reprezentanți, la fel de iluștri, ca Rousseau și Voltaire.

Începuturile civilizației moderne au fost marcate de emergența a două mari teme de reflecție: constituirea subiectului uman ca existență autonomă, respectiv, evaluarea critică a certitudinilor sale, teme prin excelență carteziene. Descartes a fost, într-adevăr, un genial om de știință, creator al geometriei analitice, prin care s-au articulat pentru prima oară algebra și geometria, de unde și celebrul produs cartezian: intelectul nostru, facultatea unei cunoașteri formale, poate produce scheme și, în consecință, imagini ale unor obiecte factuale. Astfel, în lucrarea sa filozofică principală *Meditații asupra filozofiei prime*, Descartes a prezentat mai multe contraste și distincții esențiale în gândirea sa. Deși marele filosof nu a folosit întotdeauna termeni precum „contrast” sau „distincție” în mod explicit, conceptele pe care le-a dezvoltat sunt fundamentale pentru înțelegerea contrastelor din filozofia sa. Unul dintre ele este *Dualismul Minte-Corp*. Descartes afirma că există două substanțe distincte și nesuprapuse în univers: mintea (res cogitans) și corpul (res extensa). În acest context, Descartes este cunoscut pentru această teorie filozofică care susține că există două substanțe fundamentale distincte în univers: mintea (sau sufletul) și corpul. Potrivit acestui dualism, mintea și corpul sunt entități separate și diferite, iar relația dintre ele este problematică. Pentru Descartes, mintea este o substanță nelocuită, care gândește și are conștiință, în timp ce corpul este o substanță ocupată, extinsă și materială. Un alt concept este *Rațiunea versus Experiența Senzorială*. Filosoful acordă prioritate rațiunii în căutarea cunoașterii, în contrast cu simțurile care pot fi înșelătoare. Așadar, în *Meditații asupra filozofiei prime*, în Meditația a VI-a, el afirmă „Și mai întâi îmi voi aduce aminte în memoria mea care sunt lucrurile pe care mai înainte le-am considerat că sunt adevărate, cum le-am primit prin simțuri, și pe care fundamente s-a sprijinit credința mea în ele. Iar după aceasta, voi examina motivele care după aceea m-au constrâns să le pun la îndoială. Și, în sfârșit, voi lua în considerare ce trebuie să cred în prezent” [5, p. 94].

Un alt strălucit filosof și reprezentant al acestui curent este Baruch Spinoza, considerat a fi unul dintre cei trei mari raționaliști ai secolului al XVII-lea, alături de Descartes, ale cărui contribuții uriașe în aproape toate domeniile filosofiei au influențat secole la rând cultura vestică. Concepțiile sale originale despre Dumnezeu, natură, ființa umană, cunoaștere, politică și morală au constituit esențe pentru îndeplinirea unei idei filosofice noi, originale, care i-a adus o reputație de durată, astfel că și astăzi Spinoza se află în rândul filozofilor relevanți pentru domeniile abordate (etică, religie, psihologie, politică). Filozofia lui **Spinoza** a fost influențată semnificativ de filozofia lui **René Descartes**, dar în același timp a fost și în contradicție cu multe aspecte ale gândirii carteziane; a respins dualismul, afirmând monismul. Pentru el, există o singură substanță infinită și divină, pe care o numește „Dumnezeu sau natura”. Spinoza a adoptat, de asemenea, o abordare raționalistă, dar a dezvoltat propria sa metodă geometrică în lucrarea sa *Etica*. Aici, atestăm un contrast semnificativ și anume cel legat de concepția despre Dumnezeu. În propoziția a 18-a, în partea a I-a, Spinoza redefinescă conceptul de Dumnezeu, identificându-L cu natura însăși. Pentru el, „Dumnezeu nu este o entitate personală sau transcendentă, ci este immanent în univers și se manifestă în tot ceea ce există”. La fel continuă și în următoarele părți, spunând că „Dumnezeu sau toate atributele lui Dumnezeu sunt eterne. Cauza immanentă, lăuntrică, adică ceea ce se află și se desfășoară în însuși subiectul care lucrează, spre deosebire de cauza tranzitivă, care se exercită în afara unui obiect” [6, p. 23].

O altă idee contrastivă și aferentă filosofiei lui Spinoza este despre *libertatea umană*. Spinoza neagă ideea de liber arbitru și susține o viziune deterministă asupra universului. El argumentează că „Totul este determinat de legile naturii și că percepția noastră de libertate este o iluzie”, relatat în Partea II-a *Despre natură și originea sufletului*, Propoziția 13 [6, p. 52]. La fel, conform filosofiei lui Spinoza, corpurile atestă

o opoziție în corespundere cu natura acestora. De aici și cele două axiome „Toate corpurile sau se mișcă sau sunt în repaus și fiecare corp se mișcă sau mai încet sau mai repede” [6, p. 54].

Dupa Descartes și Spinoza, filosofia carteziană prezintă altă figură importantă și anume Voltaire François-Marie Arouet care a fost unul dintre cei mai importanți filosofi ai Iluminismului francez, cunoscut pentru spiritul său critic, satiric și pentru lupta sa împotriva intoleranței, superstiției și abuzurilor de putere. Filosofia lui Voltaire se concentrează pe câteva teme principale, ca: Raționalism și Iluminism, critica religiei și a bisericii, toleranța religioasă și libertatea de exprimare, critica politică și socială, umanism și drepturile omului precum și satira. Voltaire a fost profund influențat de filosofia carteziană a lui René Descartes, iar această influență este evidentă în modul său de gândire și în scrierile sale. Cât despre impactul asupra operei lui Voltaire, acesta a reflectat asupra ideilor carteziene prin intermediul satirei și al analizei critice. De exemplu, în *Candide*, Voltaire examinează optimismul metafizic și raționalismul, punându-le la încercare prin experiențele absurde și tragice ale personajelor. Deși critică naivitatea optimismului, Voltaire promovează totuși utilizarea rațiunii ca instrument de navigare prin dificultățile vieții. Prin urmare, filosofia carteziană a avut un efect semnificativ asupra gândirii sale, modelându-i angajamentul față de rațiune, scepticism și critica instituțiilor tradiționale. Voltaire a folosit aceste influențe pentru a dezvolta o viziune filosofică care a contribuit semnificativ la Iluminismul francez și la dezvoltarea gândirii moderne.

Dat fiind faptul că Voltaire a fost un gânditor complex, cunoscut pentru stilul său satiric și critic, a folosit adesea caracterul contrastiv în operele sale pentru a sublinia defectele sociale, religioase și politice ale timpului său. Astfel am remarcat în prim plan contrastul între optimismul metafizic și realitatea crudă. În *Candide*, Voltaire satirizează filosofia optimismului leibnizian, reprezentată de Pangloss, care crede că trăim în „cea mai bună dintre lumi posibile”. În contrast, personajul Candide trece printr-o serie de experiențe groaznice care pun la îndoială această viziune, citez din capitolul IV intitulat *Cum Candide se întâlnește cu fostul lui magistrat de filosofie, doctorul Pangloss, și ce s-a mai întâmplat după aceea*:

„— O, Pangloss, spuse Candide, ciudată genealogie mai e și asta! Nu cumva o fi pornind chiar de la diavol. — Nu, deloc! replică înțeleptul; boala asta era un lucru de care era nevoie neapărat în cea mai bună lume care există, un ingredient necesar; fiindcă, dacă Columb n-ar fi luat-o, într-o insulă a Americii, boala asta, care otrăvește izvorul nașterilor, care adesea chiar împiedică nașterea și care este în chip evident împotriva marelui scop al naturii, n-am avea azi nici șocolata, nici coșenila ...” [7, p. 9]. Urmează contrastul între idealism și pragmatism, în care personajele principale, cum ar fi Pangloss și Martin, oferă contraste puternice. Pangloss este etern optimist. Astfel, în capitolul V *Furtună, naufragiu, cutremur de pământ, și ce s-a mai întâmplat cu doctorul Pangloss, cu Candid și cu anabaptistul Jacob* atestăm dovada optimismului său prin fraza: „Ce se întâmplă acum e tot ce poate fi mai bine: și asta fiindcă dacă este un vulcan la Lisabona, înseamnă că nu putea să fie în altă parte; pentru că e cu neputință ca lucrurile să nu fie acolo unde sunt; și tot ce întâmplă e bine.” și idealist, în timp ce Martin este un pesimist convins, evidențiind prin contrast absurditatea extremelor filosofice, în special prin satirizarea optimismului extrem al lui Leibniz și a pesimismului asociat cu experiențele dezastruoase ale personajelor. Această tehnică servește atât pentru a ridiculiza dogmatismul, cât și pentru a ilustra complexitatea existenței umane [7, p. 13].

În comparație cu alți filosofi ai timpului său, Voltaire se remarcă prin echilibrul său între raționalism și empirism, precum și prin promovarea toleranței și libertății individuale.

Contrastul în filosofia contemporană

Filosofia modernă reprezintă o perioadă importantă în dezvoltarea gândirii filosofice, cuprinzând secolele XVII-XIX. Această perioadă este caracterizată de schimbări majore în modul în care oamenii înțelegeau lumea și locul lor în ea, fiind influențată de progresele științifice și revoluțiile intelectuale.

Dacă este să discutăm despre contextul istoric, atunci țin să relievez ideea că epoca modernă a adus un nou interes pentru știință, artă și cultura clasică. Reformele religioase și revoluțiile științifice au contestat autoritatea tradițională a Bisericii și a sistemelor filosofice medievale. Filosofi contemporani, printre care este onorabil să menționăm pe Claude Levi-Strauss, Jean d'Ormesson, Jean-Paul Sartre, Michel Foucault, au căutat să găsească noi baze pentru cunoaștere, moralitate și politică, pe măsură ce vechile paradigme erau abandonate.

Filosofia contemporană românească prezintă figuri impresionante în frunte cu marele Emil Cioran, cunoscut pentru operele sale filozofice pesimiste și nihiliste, dar și pentru stilul său literar profund și intens, care i-a adus faima în lumea intelectuală. Filosofia lui Cioran zugrăvește cu iscusință contrastul, dat fiind faptul că consacratul om de știință a explorat adesea dualitatea și paradoxul din lume. El a fost vestit pentru abordarea sa pesimistă și cinică asupra existenței umane, iar contrastul a fost adesea folosit pentru a sublinia aceste aspecte. Pe de o parte, Cioran a reliefat contrastul dintre lumina și întunericul din interiorul omului, între aspirațiile sale nobile și impulsurile sale distructive. De exemplu, în „Pe culmile disperării”, Cioran folosește un limbaj liric pentru a exprima cele mai întunecate gânduri despre existență: „Prin senzația prezenței morții în structura vitalului, se introduce implicit un element de neant în ființare. Nu se poate concepe moarte fără neant, deci nici viață fără un principiu de absolută negativitate. Că neantul este implicat în ideea de moarte o dovedește frica de moarte, care nu este decât teama de neantul în care ne aruncă moartea. Imanența morții în viață este un semn al triumfului final al neantului asupra vieții, dovedind prin aceasta că prezența morții nu are alt sens decât să actualizeze progresiv drumul înspre neant.” [12, p. 28]. El a argumentat că această dualitate este inevitabilă și că omul este fundamental divizat între dorința de transcendență și instinctele sale animalice. Pe de altă parte, el a explorat contrastul dintre teme filozofice și forme literare diverse. În ciuda temelor profund filozofice, Cioran folosește o varietate de forme literare, de la aforisme și eseuri, la meditații și jurnale intime. Acest contrast între forma literară și conținutul filozofic contribuie la unicitatea stilului său. În acest context, aforismul „Nimicnicia acestei lumi, în care durerea se afirmă ca realitate, transformă negativitatea în lege. Cu cât existența lumii pare mai iluzorie, cu atât devine mai reală suferința ca o compensație. Nu există scăpare de suferință atât cât trăiești; dar moartea nu e o soluție, deoarece ea, rezolvînd totul, nu rezolvă totuși nimic” [13, p. 19] este o dovadă autentică de caracter contrastiv, prezentând nu doar valoare stilistică, dar și contrastivă.

Paralel lumii filosofului, aforistului și eseistului Emil Cioran, dar și viziunilor răspândite de acesta, filosofia modernă scoate în lumina reflectoarelor o altă figură omniprezentă, și anume antropologul și etnologul francez Claude Lévi-Strauss, a cărui muncă a fost crucială pentru dezvoltarea antropologiei structurale. Este recunoscut pe plan mondial pentru ideile sale despre structurile societăților umane și practicile culturale, în special teoriile sale privind mitologia, rudenția și *opозиțiile binare* care stau la baza gândirii umane.

Lévi-Strauss a introdus conceptul de *opозиții binare* ca fundamentale pentru cunoașterea umană și sistemele culturale. Totodată, opозиțiile binare reprezintă un concept central în teoria structuralistă a lui Claude Lévi-Strauss. Acestea se referă la perechi de concepte opuse care, împreună, ajută la structurarea și înțelegerea realității și a culturii umane. Lévi-Strauss a susținut că mintea umană funcționează prin organizarea informațiilor în astfel de opозиții binare, ceea ce ne ajută să dăm sens lumii din jurul nostru. Astfel, filosoful a utilizat numeroase exemple de opозиții binare în analiza sa antropologică, printre care **natură vs cultură, crud vs gătit, lumină vs întuneric, viață vs moarte, bărbat vs femeie**. Opoziția binară **natură vs cultură** este una dintre cele mai fundamentale opозиții binare, unde natura reprezintă tot ce este biologic și dat de mediul natural, în timp ce cultura reprezintă tot ce este creat și modificat de oameni. Aici, Lévi-Strauss folosește exemplul gătitului pentru a ilustra trecerea de la natură la cultură. În *Crud și gătit*, Lévi-Strauss analizează miturile și povestirile despre mâncare din diverse culturi, evidențiind opoziția dintre mâncarea crudă (natură) și mâncarea gătită (cultură), ori în Uvertura operei în cauză, filosoful notează: „Scopul acestei cărți este să arate cum pot niște categorii empirice, ca acelea de crud și gătit, proaspăt și stricat, ud și ars etc., care pot fi definite cu precizie numai prin observația antropologică, așezîndu-ne de fiecare dată din punctul de vedere al unei culturi anume, - cum pot ele să slujească drept unelte conceptuale pentru a se desprinde noțiuni abstracte și a le înlănțui în propoziții” [8, p. 19]. El sugerează că gătitul reprezintă o transformare culturală a naturii, marcând astfel distincția dintre starea naturală și cea culturală a alimentelor. Opoziția binară dintre **lumină și întuneric** este indentificată în *Gîndirea sălbatică* unde Lévi-Strauss explorează cum opoziția dintre lumină și întuneric este prezentă în multe culturi și mituri, simbolizând cunoașterea și ignoranța, binele și răul. Tot în *Gîndirea sălbatică*, autorul discută despre opoziția fundamentală între **viață și moarte** și cum aceasta este prezentă în miturile și ritualurile culturilor nord-americane, afirmând „Și, de fapt, care este realitatea? În marele joc biologic și social ce se desfășoară continuu între vii și morți, este clar că singurii câștigători sînt cei vii. Dar în mod simbolic a câștiga la joc înseamnă a

„ucide” adversarul - așa cum o confirmă întreaga mitologie nord-americană. Impunând totdeauna succesul taberei morților, se dă așadar acestora iluzia că ei sînt adevărații vii și că adversarii lor sînt morți, de vreme ce ei îi „ucid” [9, p. 174-175].

Continuând studiul în filosofia modernă, este absolut necesar de reliefat personalitatea lui Jean d’Ormesson scriitor, jurnalist și filozof francez, cunoscut pentru stilul său elegant și reflexiv. Viziunile sale filosofice sunt reflectate în operele literare și eseurile sale, caracterizate printr-o profundă umanitate, un optimism molipsitor și o meditație asupra marilor întrebări ale existenței. D’Ormesson explorează frecvent **natura timpului și a memoriei**, reflectând asupra modului în care aceste elemente influențează identitatea și experiența umană. Contrastul este un element stilistic important în operele lui Jean d’Ormesson. El folosește acest fenomen pentru a sublinia teme fundamentale ale existenței umane și pentru a crea tensiuni care provoacă reflecții profunde la cititori. Așa dar, opoziția între **timp și eternitate** este tipică operelor ormessiene. El meditează asupra trecerii timpului și asupra dorinței umane de a atinge eternitatea prin artă, cultură și moștenire. În *Comme un chant d’espérance* d’Ormesson meditează asupra trecerii timpului și dorinței umane de a atinge eternitatea, prin „Le temps passe et rien ne peut l’arrêter. Nous sommes tous de passage sur cette terre, mais nous cherchons tous quelque chose qui nous dépasse, quelque chose d’éternel” [10, p.45], în traducere „Timpul trece și nimic nu-l poate opri. Noi toți suntem în trecere pe acest pământ, dar căutăm cu toții acel ceva care să ne depășească, ceva veșnic” (traducere proprie). Lupta dintre **bucuria vieții și tristețea/ nostalgia** am întâlnit-o conturată frumos în opera *Je dirai malgré tout que cette vie fut belle* sau *Frumoasă a fost aceasta viață. Totuși.*, unde autorul reflectează asupra bucuriei de a trăi, chiar și în fața dificultăților și a pierderilor. Un fragment relevant ar fi „La vie est pleine de joies et de peines, de moments de bonheur et de tristesse, mais c’est cette alternance qui la rend si précieuse” adică „Viața e plină de bucurii și dureri, de momente de fericire și de tristețe, dar aceasta este alternanța care o face atât de prețioasă” (traducere proprie) [11, p. 89].

Rezultatele obținute în urma analizei contrastului în filosofia modernă și carteziană evidențiază divergențele fundamentale dintre diferiți reprezentanți ai acestor curente. Descartes, prin dualismul său min-te-corp, a inițiat un cadru de discuție ce a fost dezvoltat ulterior de raționaliști și empirici. Raționaliștii au extins ideea că rațiunea este esențială pentru cunoaștere, în timp ce empiricii au pus accentul pe experiența senzorială.

Discuțiile se concentrează pe tensiunea dintre rațiune și simțuri, între determinismul cauzal și libertatea individului, contribuind la evoluția dezbaterilor filosofice moderne. Contrastul dintre aceste perspective a avut un impact major asupra dezvoltării epistemologiei și metafizicii.

Concluzie

În concluzie, contrastul lui Platon sugerează că adevărata cunoaștere și înțelepciune provin din contemplarea lumii ideilor, nu din observarea și experimentarea lumii sensibile. Astfel, filosofia platoniciană pune accentul pe căutarea adevărului și a cunoașterii absolute, care pot fi realizate numai prin transcendența lumii materiale și focalizarea pe lumea ideilor, în timp ce contrastul lui Aristotel este un concept filozofic care subliniază importanța opozițiilor și contradicțiilor în înțelegerea și definirea lumii. Acesta este prezent într-o varietate de domenii ale filozofiei, inclusiv logică, metafizică, estetică, etică și politică. În acest sens, atestăm cu ușurință o analogie de idei între cei doi mari filozofi. Platon privilegia lumea Ideilor eterne, în timp ce Aristotel a ancorat cunoașterea în experiența senzorială, creând un contrast esențial între realitatea transcendentă și cea immanentă.

În epoca modernă, Descartes a amplificat această dualitate prin distincția sa dintre *res cogitans* și *res extensa*, separând mintea de materie și oferind un nou cadru pentru dezbateri filosofice ulterioare. Această dihotomie carteziană a fost ulterior reexaminată în contextul confruntării dintre raționalism și empirism. Contrastul dintre rațiune și experiență a devenit unul din pilonii definitorii ai filosofiei moderne, dând naștere unor discuții esențiale despre natura cunoașterii, libertatea voinței și determinismul cauzal.

Prin prisma contribuțiilor contemporane, este evident că filosofia contrastelor nu mai este strict o metodă de separare sau delimitare, ci un instrument pentru înțelegerea dinamicii complexe a existenței. Contrastul nu mai opune rigid două elemente, ci funcționează ca o invitație la dialog și sinteză. Astfel, tradiția filozofi-

că a contrastelor, de la Descartes la Lévi-Strauss și d’Ormesson, rămâne o punte între trecut și viitor, oferind un cadru conceptual indispensabil pentru a naviga complexitatea lumii moderne și postmoderne. Așadar, contrastul a evoluat dintr-un simplu instrument dialectic într-un principiu structural al gândirii filosofice, modelând în profunzime paradigmele epistemologice și metafizice ale modernității. Această evoluție evidențiază nu doar o continuitate tematică, ci și o rafinare conceptuală ce reflectă ambițiile crescânde ale filosofiei de a explica și reconcilia tensiunile fundamentale ale existenței și cunoașterii.

Referințe:

1. Mircea Florian. *Logica lui Aristotel*. Disponibil online pe https://www.academia.edu/86289841/Aristotel_Organon_vol_I_Categoriile_despre_interpretare_tr_Mircea_Florian_1957.
2. Aristotel. *Organon I. Categoriile despre interpretare*. Editura științifică, București, 1957, traducere Mircea Florian. Disponibil online pe https://www.academia.edu/86289841/Aristotel_Organon_vol_I_Categoriile_despre_interpretare_tr_Mircea_Florian_1957.
3. Sfetcu Nicolae. *FILOSOFIA LUI PLATON*. Disponibil online pe https://www.researchgate.net/publication/358580690_Filosofia_lui_Platon
4. Sfetcu Nicolae. *Republica lui Platon*. *Revista Cunoașterea Științifică*, 1:2, 81-89. DOI: 10.58679/CS33939. Disponibil online <https://www.cunoasterea.ro/republica-lui-platon/>
5. Descartes, René. *Meditationes de prima philosophia*, ed. II, 1641. Traducere de Ion Papuc, *Meditații Metafizice*, Cluj. Disponibil online pe <https://www.scribd.com/document/361711299/Rene-Descartes-Meditatii-Metafizice>
6. Spinoza, Baruch. *Etica*. Ediție anastatică, 1930. Traducere lb. latină: prof. S. Katz. Disponibil online pe <https://ro.scribd.com/document/17359415/Benedict-Spinoza-Etica>
7. Voltaire. *Candide*. 1759. Disponibil online în engleză pe <http://www.esp.org/books/voltaire/candide.pdf>
8. Levi- Strauss, Claude. *Mitologice I. Crud și gătit*. Traducere și prefață de Ioan PÂNZARU. Editura Babei, București, 1995. Disponibil online pe https://monoskop.org/images/6/69/L%C3%A9vi_Strauss_Claude_Mitologice_I_1995.pdf
9. Levi- Strauss, Claude. *La pensee sauvage*. Librairie Pion, Paris, 1962. Disponibil online pe https://monoskop.org/images/c/c0/L%C3%A9vi_Strauss_Claude_Gandirea_salbatica_1970.pdf
10. D’ Ormesson, Jean. *Comme un chant d’espérance*, 2014, Editions Héloïse d’Ormesson.
11. D’ Ormesson, Jean. *Frumoasă a fost aceasta viață. Totuși*. 2016, Editions Gallimard. Traducere din limba franceză de EDUARD FLORIN TUDOR.
12. Cioran, Emil. *Pe culmile disperării*, Humanitas, București, 1993. Disponibil online pe <https://filotopiadotcom.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/06/emil-cioran-pe-culmile-disperarii.pdf>
13. Cioran, Emil. *Cartea amagirilor*, Humanitas, București, 1991. Disponibil online pe https://monoskop.org/images/7/70/Cioran_Emil_Cartea_amagirilor_1991.pdf
14. Platon. *Republica*. Traducere de Mircea Flonta, Editura Științifică și Enciclopedică. București, 1986.

Date despre autor:

Zinaida ROMANCIUC, doctorand, Școala doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova.

ORCID:

E-mail: zinaidaromanciuc@gmail.com

Prezentat la 15.09.2024